

Magistrát mesta Trenčín

Súdne procesy (1674) 1725 – 1849

Opis na úrovni fondového oddelenia

kód	názov kódu v AJ	obsah	Názov kódu v SJ
3.1.1.	Reference code	SK_1570_15107_5	Referenčný kód
3.1.2.	Title	Magistrát mesta Trenčín. Súdne procesy	Názov jednotky opisu
3.1.3.	Date(s)	(1674) 1725 – 1849	Časový rozsah
3.1.4.	Level of description	Fondové oddelenie	Úroveň opisu
3.1.5.	Extent and medium of the unit o description (quantity, bulk, or size)	7,7 bm (53 ks registratúrnych pomôcok, 74 ks archívnych škatúl spisov)	Rozsah a nosič jednotky opisu (množstvo, rozsah alebo veľkosť)
3.2.2.	Administrative history	Mesto Trenčín ako slobodné kráľovské mesto patrilo kráľovi a malo úplnú správnu, administratívnu a súdnu autonómiu. Nepodliehalo teda žiadnemu zemepánovi, ktorý mal v držbe alebo vlastníctve Trenčiansky hrad, hoci zo strany hradu boli vždy snahy ovládnuť mesto. Všetky spory, ktoré sa stali na území mesta, prináležali súdiť richtárovi a prisažným. Súdnu právomoc mali od stredoveku, a to na základe mandátov Ľudovíta I. z rokov 1375 a 1380. Vyššiu súdnu právomoc, teda právo trestať aj hrdelné zločiny potvrdil mestu Trenčín Ján Huňady v roku 1454. Súdne spory sa riešili spolu s inými správnymi záležitosťami na zasadnutiach mestskej	Dejiny správy pôvodcu

		radu, ktorým predsedal richtár. Súdny dňami boli v 17. a začiatkom 18. storočia streda a piatok. Menšie spory sa riešili v 17. storočí v utorok a stredu za prítomnosti richtára a dvoch, alebo troch senátorov. Pred celou mestskou radou sa menšie spory prerokovávali iba ak si to zúčastnené stránky žiadali. Dôležitejšie prípady sa súdili podľa poradia, ako to bývalo aj na Trenčianskej stolici. V súdne dni musel byť na radnici prítomný aj mestský prokurátor. Rokovania súdu sa začínali ráno o ôsmej hodine a trvali do dvanástej hodiny na poludnie. Neskôr sa súdilo aj v iné dni v týždni, zrejme podľa množstva a naliehavosti jednotlivých prípadov. Podnetom na začatie súdneho konania bola žaloba (actio). V skoršom období bývala len ústna, neskôr sa podávala písomne. Mala ustálenú formu: názov sporu, meno žalobcu a obžalovaného (obžalovaných) ako aj meno richtára, ktorému bola žaloba predložená. Predmet žaloby bol zapísaný v novom odseku, nasledovali pasáže a odvolávky na právne predpisy a napokon návrh rozsudku v podaní žalobcu. Žalobu často zostavoval mestský fiškál, alebo aspoň muž znály práva. Na konci žaloby sa podpísal richtár, ktorý ju prečítal. Na dorze žaloby richtár podpísal vyhlásenie, že určil termín súdneho konania (prerokovania) sporu a aj jeho konečného rozsúdenia. Miestom súdneho konania bol mestský dom. Na určený termín súdneho konania predvolal obžalovaného, aby sa tam dostavil a obhajoval sa. Obžalovaného predvolal na súd mestský zriadenec (sluha a pisár), ktorý prišiel za obžalovaným s richtárovou listinou o predvolaní a kópiou žaloby. O tomto úkone spísal svedectvo, ktoré mohlo zaväziť v procese. Ak obžalovaný namietal, že nebol právoplatne predvolaný, mohol sa proces skončiť jeho oslobodením. Samotný proces prebiehal nasledovne: V deň súdneho konania predstúpil žalobca alebo jeho prokurátor, odvolal sa na žalobu, svedectvo o predvolaní obžalovaného a iné doklady (dlžobné úpisy, potvrdenky) a žiadal o prisúdenie práva. Potom dostal slovo obžalovaný, ktorý buď sám alebo prostredníctvom svojho prokurátora podával námietky a svoje tvrdenia, na ktoré zas odpovedal žalobca. Súd sa často odročoval na ďalšie dni a niekedy trval aj niekoľko rokov, pretože obe strany stále prinášali nové dôkazy alebo citovali ďalšie zákony. Každé konanie končilo rozhodnutím. Súd konanie odložil na ďalší termín alebo vydal z vypočutých tvrdení a námietok parciálny rozsudok a určil termín pokračovania súdu. Viaceré spory, v ktorých išlo o vzájomné urážky alebo ublíženia na cti sa ukončili priateľským pokonaním, alebo obžalovaný	
--	--	---	--

		uznal požiadavku žalobcu a zaplatil napríklad svoj dlh, tak sa proces ukončil rýchlo. Dôležitým účastníkom sporov bol mestský prokurátor (fíškal). Vystupoval ako žalobca v trestných veciach aj ako prokurátor chudobných vdov. Bol žalobcom aj pri konkurzných sporoch. Po vynesení rozsudku sa mohli stránky k nemu vyjadriť. Procesy boli rôzne: Ak došlo k pochybeniu v základnom procese, mohlo sa žiadať o nový súdny proces. Žiadali oň napríklad aj vtedy, keď sa jedna stránka nemohla dostaviť na súdne konanie. Najčastejšie sa procesy konali kvôli nesplateniu dlhov alebo ich častí, prípadne sa sporili spoločníci v obchodovaní o rozdelenie zisku. Mestský prokurátor žaloval obyvateľov mesta pre nezaplatenie daní a rôznych poplatkov mestu. Majetkové spory sa riešili vo viacerých druhoch procesov: procesy o vykúpenie majetku, ktorý držala záložným právom iná osoba; procesy, kde sa pozostalí po zomrelom príbuznom dožadovali svojho podielu, ak neboli zahrnutí do majetkovej delby; ďalej procesy, keď príbuzní žiadali o zrušenie napríklad kúpnopredajnej zmluvy s tým, že neboli informovaní o predaji a ako príbuzní mali predkupné právo na majetok, a teda nesúhlasili s predajom; spory o uskutočnenie zmluvy, ktorá nebola uvedená do praxe (napríklad sa nedokončilo rozdelenie majetku podľa zmluvy alebo testamentu). Konkurzný proces sa otváral vtedy, keď dlžník nebol schopný splácať svoje dlhy. Ďalšími majetkovými procesmi boli: procesy, ak niekto protestoval proti uvedeniu iného do majetkovej držby; procesy o náhrade škody spôsobenej zvezením úrody cudzími osobami z polí žalobcu alebo zhabaním osobných vecí z izby, a nepriamo sa majetkov týkali aj spory, v ktorých sa žiadalo vydanie listín týkajúcich sa majetku po spoločných rodičoch, lebo obžalovaný ich odmietal vydať. Ďalšie spory vznikali pre urážku, ublíženie na cti, tiež sa prejednávali procesy plné ponôs a sťažností pre mnohé krivdy a trestné procesy, kde išlo o krádeže, bitky, ublíženia na tele, podvody, smilstvo, podpaľačstvo, výtržnosti, zabitie a spreneveru. Trestné procesy sa končili palicovaním, väznením, priviazaním a korbáčovaním pri stĺpe hanby, majetkové a dedičské procesy prerozdelením majetku. V procesoch vedených pre dlh sa veriteľovi priznala pohľadávka a vyslali sa senátori na vymáhanie dlhu exekúciou z majetku obžalovaného. Ak sa skutok nedokázal, obžalovaný bol oslobodený. Bez rozsudku sa skončili procesy, keď bola urobená v žalobe nejaká formálna chyba. Aj spory, v ktorých sa stránky medzi sebou nakoniec pokonali, prípadne sa nedokázali nejaké okolnosti uvádzať v žalobe, sa skončili bez rozsudku.	
--	--	---	--

		V prípade, že sa obžalovaný nedostavil na súd, bol odsúdený tak ako to žiadal žalobca.	
3.3.1.	Scope and contents	Archívne dokumenty sa dajú študijne využiť na rôzne témy nielen v oblasti súdnictva, ale aj rodinných a medziľudských vzťahov, pri skúmaní spôsobu života a majetkových práv. Tiež môžu byť zdrojom pre doplnenie biografii rôznych meštianskych, šľachtických a zemianskych rodín. Jednu zo skupín tvoria aj procesy pre nezaplatenie tovaru. Vďaka tomu, že tovar konkretizovali, je možné zistiť druh, pôvod a cenu importovaných tovarov ako koreniny, cukor, sviece, káva, mydlo, ovos, vlna, koža, loj, drevený a železný tovar. Pri majetkových sporoch, kde sa pozostali dožadovali svojho podielu, je možné nájsť aj podrobnejšie genealogické informácie. Medzi procesmi o náhrade škody je možné nájsť aj kurióznu záležitosť, keď nepričetná manželka jedného mlynára sypala piesok do múky určenej na zásobovanie cisárskeho vojska. O náhradu škody sa žiadalo napríklad aj vtedy, keď nájomca postúpil do zálohu pole tretej osobe bez vedomia vlastníka. Medzi trestnými procesmi je možné nájsť rôzne krádeže, bitky, ublíženia na tele a zabitie, smilstvo, podvody a spreneveru, rôzne výtržnosti a podpaľáčstvo. Kradli často cudzí ľudia počas trhov a dobytčích jarmokov. Smrť novorodenca, zastrelenie počas manipulácie so zbraňou alebo smrť v dôsledku, privalenia drevom boli posudzované ako neúmyselné. Niektorí výtržníci nielenže nadávali okolitým ľuďom v opitosti, ale dopustili sa aj bitky a ublíženia na zdraví. Iní spáchali podvody a spreneveru pri zálohovaní cenných predmetov, alebo výrobe predmetov z drahého kovu. Z podpaľáčstva bola, naopak, posudzované veľmi prísne. Zápisy zo súdnych rokovaní boli vždy v latinskom jazyku, od roku 1845 v maďarčine. Prílohy súdnych žalôb a procesov okrem latinčiny boli aj v reči ľudu, teda v slovenčine, maďarčine alebo nemčine. Pri vyšetrovaní svedkov bývali ich výpovede často v slovenčine. Najstarší súdny proces je datovaný 27. apríla 1674. Je to dedičský spor o dom a majer za hradbami s príslušnými pozemkami. Naopak, najmladší je proces datovaný 24. septembra 1849, ktorý nastal z dôvodu omylu v hodnote bankovky. Podľa žalobkyne bola obžalovanej namiesto 100 zlatých požičaná bankovka v hodnote 1000 zlatých. Súdne procesy mesta Trenčín z rokov (1674) 1725 – 1849 tvoria samostatné oddelenie archívneho fondu Magistrát mesta Trenčín. Čiastkový inventár obsahuje 942	Obsah a rozsah archívneho fondu

		inventárnych jednotiek. Vo fondovom oddelení sa nachádza 53 ks registratúrnych pomôcok a 889 ks jednotlivých spisov, ktoré sú uložené v 77 archívnych škatuliach s celkovým rozsahom 7,7 bm.	
3.3.4.	System of arrangement	Súdne procesy boli pôvodne vo fonde Magistrát mesta Trenčín uložené medzi pomocné súdne spisy (iudicialia). Bola to však veľká nesúrodá skupina, preto ich Viera Bernátová z nej vyčlenila a vytvorila samostatnú skupinu. V roku 2008 súdne procesy usporiadala a v rokoch 2010 – 2011 zinventarizovala. V roku 2012 ešte doplnila inventár o ďalšie spisy, ktoré sa našli pri triedení uvedeného fondu v predchádzajúcom roku. Fondové oddelenie je usporiadané podľa diplomaticko-chronologickej schémy. Je rozdelené na registratúrne pomôcky a spisy, každá skupina je usporiadaná chronologicky. Jednu inventárnu jednotku tvorí jeden spis, alebo jeden zväzok elenchu alebo súpisu procesov, alebo súpis procesov za jeden rok. Zápisy z činnosti mestskej rady ako súdneho tribunálu sú vo fonde Magistrát mesta Trenčín pomerne dobre zachované. Záznamy zo všeobecných aj súdnych rokovaní sa zapisovali do spoločného protokolu. Osobitné knihy zo zasadnutí súdu sa viedli až od roku 1769. Niektoré pre mesto dôležité rozsudkové listiny sú uložené v oddelení listín, ostatné sú medzi súdnymi spismi. Spisy sú rozdelené na tieto skupiny: výsluchy (záznamy z vyšetrovania svedkov), odvolania, prosby a sťažnosti obyvateľov adresované mestskej rade a richtárovi, pomocné súdne spisy (súdna korešpondencia, obežníky o hľadaných zločincoch, vyrubenia súdnych poplatkov, menšie súdne rokovania, originály rozsudkových listín, ale aj kópie rozsudkov, súpisy väzňov). Nesporové súdnictvo reprezentujú spisy mestských vyslancov, ktorí boli vyslaní na vykonanie rozsudku, na rôzne ocenenia, vykonanie testamentov, nájomné a kúpnopredajné zmluvy, svedectvá a potvrdenia, súpisy majetku, majetkové delby, záväzky a dlžobné úpisy, pozostalostné spisy, potvrdenky, pasy. Súdne procesy sú objemnejšie spisy, manipulované jednotným spôsobom a objasňujú prípravu, celý priebeh i ukončenie súdneho procesu. V jeden deň mohlo byť začatých aj 10 procesov. Z tohto dôvodu sa po prvých	Spôsob usporiadania

		výpovediach procesy odročili na ďalšie termíny. Niektoré procesy obsahujú len jeden dvojhárok (2 listy), ale sú aj procesy so 185 listami i viac. Najobjemnejšie bývajú konkurzné procesy vzhľadom k väčšiemu počtu zainteresovaných stránok.	
3.4.2.	Conditions governing reproduction	Archívne dokumenty možno reprodukovat' so súhlasom archívu podľa podmienok uvedených v jeho bádateľskom poriadku a v súlade s internými predpismi MV SR.	Podmienky vyhotovovania reprodukcií
3.4.3.	Language /scripts of material	Latinský, maďarský, nemecký, slovenský.	Jazyk/písmo archívnych dokumentov
3.4.5.	Finding aids	Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bratislave, pobočka Trenčín. Viera Bernátová: Magistrát mesta Trenčín. Súdne procesy (1674) 1725 – 1849, čiastkový inventár, Trenčín 2012, evid. č. 4681	Vyhľadávacie pomôcky
3.7.1.	Archivist's note	Pozri 3.4.5. Opis vyhotovila Mgr. Radka Mináriková v júni 2021.	Informácia o spracovateľovi a spracovaní
3.7.2.	Rules or conventions	Opis bol vyhotovený podľa ISAD(G): General International Standard Archival Description, Second Edition a metodického pokynu na tvorbu opisov archívnych súborov podľa všeobecného medzinárodného štandardu pre archívny opis ISAD (G) č. SVS-OAR1-2017/002532.	Pravidlá alebo zásady
3.7.3.	Date(s) of descriptions	29. 06. 2021	Dátum vyhotovenia opisu